

Nasıl ki bir mahir sanatkâr, kıymettar bir elbiseyi murassa ve münakkaş surette yapmak için...

Birinci Remiz

Yirmi Altıncı Söz'ün hâtimelerinde denildiği gibi nasıl ki bir mahir sanatkâr, kıymettar bir elbiseyi murassa ve münakkaş surette yapmak için bir miskin adamı, lâıyk olduğu bir ücrete mukabil model yaparak kendi sanat ve maharetini göstermek için o elbiseyi o miskin adam üstünde biçer, keser, kısaltır, uzatır; o adamı da oturtur, kaldırır, muhtelif vaziyetler verir. Şu miskin adamın hiçbir hakkı var mıdır ki o sanatkâra desin: “Beni güzelleştiren bu elbiseye neden ilişip tebdil ve tağyir ediyorsun ve beni kaldırıp oturtup meşakkatle benim istirahatimi bozuyorsun?”

Aynen öyle de Sâni'-i Zülcelal her bir nevi mevcudatın mahiyetini birer model ittihaz ederek ve nukuş-u esmasıyla kemalât-ı sanatını göstermek için her bir şeye hususan zîhayata, duygularla murassa bir vücud libasını giydirek üstünde kalem-i kaza ve kaderle nakışlar yapar, cilve-i esmasını gösterir. Her bir mevcuda dahi ona lâıyk bir tarzda bir ücret olarak bir kemal, bir lezzet, bir feyz veriyor. **مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مَلِكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ** sırrına mazhar olan o Sâni'-i Zülcelal'e karşı hiçbir şeyin hakkı var mıdır ki desin: “Bana zahmet veriyorsun, benim istirahatimi bozuyorsun.” Hâşâ!

Evet, mevcudatın hiçbir cihette Vâcibü'l-vücud'a karşı hakları yoktur ve hak dava edemezler; belki hakları, daima şükür ve hamd ile, verdiği vücud mertebelerinin hakkını eda etmektir. Çünkü verilen bütün vücud mertebeleri vukuattır, birer illet ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânattır. İmkânât ise ademdir hem nihayetsizdir. Ademler ise illet istemezler. Nihayetsize illet olamaz.

Mesela, madenler diyemezler: “Niçin nebatî olmadık?” Şekva edemezler, belki vücud-u madenîye mazhar oldukları için hakları Fâtır'ına şükrandır. Nebatat “Niçin hayvan olmadım?” deyip şekva edemez, belki vücud ile beraber hayata mazhar olduğu için hakkı şükrandır. Hayvan ise “Niçin insan olmadım?” diye şikayet edemez, belki hayat ve vücud ile beraber kıymettar bir ruh cevheri ona verildiği için onun üstündeki hakkı şükrandır. Ve hâkeza kıyas et.

Ey insan-ı müşteki! Sen ma'dum kalmadın, vücud nimetini giydin, hayatı tattın, camid kalmadın, hayvan olmadın, İslâmiyet nimetini buldun, dalalette kalmadın, sıhhat ve selâmet nimetini gördün ve hâkeza...

Ey nankör! Daha sen nerede hak kazanıyorsun ki Cenab-ı Hakk'ın sana verdiği mahz-ı nimet

olan vücud mertebelerine mukabil şükretmeyerek, imkânat ve ademiyat nevinde ve senin eline geçmediği ve sen lâıyk olmadığın yüksek nimetlerin sana verilmediğinden bâtil bir hırsıla Cenab-ı Hak'tan şekva ediyorsun ve küfran-ı nimet ediyorsun? Acaba bir adam, minare başına çıkmak gibi âlî derecatlı bir mertebeye çıksın, büyük makam bulsun, her basamakta büyük bir nimet görsün; o nimetleri verene şükretmesin ve desin: "Niçin o minareden daha yükseğine çıkamadım." diye şekva ederek ağlayıp sızlasın. Ne kadar haksızlık eder ve ne kadar küfran-ı nimete düşer ne kadar büyük divanelik eder, divaneler dahi anlar.

Ey kanaatsiz hırslı ve iktisatsız israflı ve haksız şekvalı gafil insan! Kat'iyen bil ki kanaat, ticaretli bir şükrandır; hırs, hasaretli bir küfrandır. Ve iktisat, nimete güzel ve menfaatli bir ihtiramdır. İsrâf ise nimete çirkin ve zararlı bir istihfaftır. Eğer aklın varsa kanaate alış ve rızaya çalış. Tahammül etmezsen "Yâ Sabûr!" de ve sabır iste; hakkına razı ol, teşekkür etme. Kimden kime şekva ettiğini bil, sus. Her halde şekva etmek istersen nefsini Cenab-ı Hakk'a şekva et, çünkü kusur ondadır.